

Andrzej Kepel

Oczekiwania środowisk przyrodniczych wobec gospodarki leśnej

Niniejsze opracowanie powstało na zaproszenie Polskiego Towarzystwa Leśnego. Poproszono mnie o zebranie i przedstawienie podczas 119 Zjazdu tej organizacji głównych postulatów, jakie w odniesieniu do gospodarowania w polskich lasach ma środowisko osób zajmujących się ochroną przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników i działaczy pozarządowych organizacji przyrodniczych. Ponieważ obecną (2019 r.) sytuację na styku leśnicy – przyrodnicy (pomimo formalnego i często rzeczywistego przenikania się tych kategorii osób) można uznać za kryzysową, doceniam tę inicjatywę i postanowiłem podjąć się tego zadania. Mam przekonanie, że uważna, pozbawiona uprzedzeń analiza wzajemnych postulatów to ważny, pierwszy krok w kierunku poprawy tego stanu rzeczy. Kolejnym powinno być oczywiście uwzględnienie tych z nich, które zostaną uznane za racjonalne i wykonalne. Sądzę, że pożyteczne byłoby także zebranie i sformułowanie postulatów leśników w stosunku do przyrodników. Być może znaczna część tych oczekiwań wcale się wzajemnie nie wyklucza?

METODYKA

Aby – zgodnie z intencją PTL – przedstawione oczekiwania były reprezentatywne dla szerszego środowiska, przesłałem prośbę o podzielenie się uwagami i postulatami do 107 osób związanych z praktyczną ochroną przyrody, w różny sposób współpracujących z organizacjami przyrodniczymi (od etatowych pracowników po ekspertów). Przy wyborze adresatów starałem się uwzględnić różne regiony kraju oraz możliwe szerokie spektrum specjalności oraz charakteru organizacji (od zajmujących się wyłącznie ochroną pewnych grup organizmów czy obszarów, po takie, dla których szeroko rozumiana ochrona przyrody to tylko jeno z pól działalności statutowej). Uwzględniłem zarówno organizacje lokalne, jak ogólnopolskie oraz krajowe jednostki organizacji międzynarodowych. Wybierałem te osoby i organizacje, które według mojej wiedzy w jakiś sposób zajmują się m.in. tematyką leśną (np. prowadzą programy ochrony żyjących w lasach gatunków). Z ankiety tej wyłączyłem organizacje i osoby związane w większym stopniu z użytkowaniem niż z badaniem i ochroną zasobów przyrodniczych. Należy zaznaczyć, że osób i organizacji zajmujących się praktyczną ochroną przyrody na różnym szczeblu jest obecnie co najmniej o rząd wielkości więcej, niż liczba uwzględniona w ankiecie. Jednak próbę tę można uznać za reprezentatywną – zwłaszcza, że wielu uwzględnionych w niej specjalistów współpracuje i kształtuje poglądy większej liczby organizacji i środowisk.

Wysłane pytanie miało charakter otwarty i ogólny – stanowiło w przybliżeniu powtórzenie tytułu niniejszego artykułu. Zaznaczono jednak, że chodzi o oczekiwania dotyczące zmiany obecnego stanu czy praktyki. Ponieważ uznałem, że istotna jest nie tylko treść poszczególnych oczekiwań, ale i powszechność ich występowania (a więc liczba powtórzeń w odpowiedziach na ankietę), pytania i odpowiedzi były wysyłane w formie indywidualnej korespondencji, a nie listy dyskusyjnej, której założenie proponowało kilkoro respondentów. Choć niewątpliwie lista taka mogłaby przyczynić się do głębszego przedyskutowania i precyzyjniejszego uzgodnienia treści postulatów, ograniczałaby liczbę głosów do kilkunastu osób aktywnych w tego typu formie wypowiedzi.

Biorąc pod uwagę wspomnianą na wstępie sytuację kryzysową w stosunkach między środowiskiem „leśnym” i „przyrodniczym” oraz brak neutralnego podejścia niektórych organów administracji oraz instytucji finansujących ochronę przyrody w Polsce, w celu zwiększenia otwartości odpowiedzi respondentom zapewniono anonimowość (podejście to zastosowałem powszechnie, niezależnie od indywidualnych oczekiwań w tym względzie).

Na ankietę tę odpowiedziało merytorycznie 58 osób, co stanowi ponad połowę jej adresatów. Jest to próba wysoce reprezentatywna. Potwierdza to fakt, że zdecydowana większość postulatów powtarzała się u co najmniej dwóch (zwykle większej liczby) osób.

W poniższym zestawieniu uwzględniono te postulaty, które zostały zgłoszone przez co najmniej dwóch respondentów. Ponieważ otwarty charter pytania generował różny sposób przedstawiania swoich wniosków, jednakowe lub bardzo podobne postulaty zostały połączone, a ich ostateczne brzmienie jest wynikiem obróbki redakcyjnej (najczęściej polegającej na dokonywaniu znaczących skrótów i ujednocianiu formy). Starłem się przy tym możliwie dokładnie oddać intencję respondentów, więc przedstawione postulaty nie zawsze odzwierciedlają moje poglądy w poszczególnych sprawach.

WYNIKI (LISTA OCZEKIWAŃ)

58 respondentów przedstawiło łącznie ok. 298 postulatów (liczba po wstępnym podzieleniu wszystkich odpowiedzi na osobne punkty). Po połączeniu dezyderatów jednakowych lub podobnych oraz pominięciu tych, które zostały zgłoszone tylko przez jedną osobę, otrzymano prezentowane niżej 35 oczekiwań. Niektóre z nich łączą w sobie szereg drobniejszych zaleceń.

Warto zaznaczyć, że poza jednym, omówionym na końcu przypadkiem, wśród odpowiedzi praktycznie nie występowały postulaty zasadniczo ze sobą sprzeczne.

Na poniższej liście zebrane postulaty starałem się ułożyć w kolejności od mających charakter bardzo ogólny, do bardziej szczegółowych. Od zasady tej zastosowałem jednak wyjątki w celu umieszczenia punktów dotyczących podobnych zagadnień koło siebie. Postulaty, które występowały w odpowiedziach dość powszechnie (w ponad 10% ankiet, czyli więcej niż 5 razy) zostały przy numerze oznaczone gwiazdką. Należy jednak zaznaczyć, że mniejsza powszechność wniosku nie musi oznaczać, że zgadza się z nim mniejsza liczba osób czy organizacji, lecz może to wynikać np. z faktu, że dotyczy szczegółowego zagadnienia, którym zajmuje się mniejsza liczba przyrodników.

Większość przedstawionych oczekiwań respondenci zaopatrzyli w krótsze lub dłuższe uzasadnienia lub uszczegółowienia. Dla zapewnienia racjonalnej objętości publikowanego tekstu wyjaśnienia te znacząco ograniczyłem – jedynie do zasygnalizowania podstawy lub określenia zakresu danego postulatu.

1. Ponowna nacjonalizacja lasów – Obecnie w praktyce Państwo reprezentujące interesy społeczeństwa jest jedynie tytularnym właścicielem lasów, a rzeczywistym, niemal wyłącznym decydem jest jeden podmiot (*de facto* korporacja), reprezentujący przede wszystkim interesy swoje i swoich pracowników. Przedstawiciele tego podmiotu coraz częściej publicznie deklarują, że lasy są jej własnością, a więc mogą zarządzać nimi wyłącznie według własnego uznania (co jest w znacznej części sankcjonowane prawnie). Finansowanie innych zadań Państwa z przychodów z gospodarki leśnej odbywa się na zasadzie dobrej woli i decyzji Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP). Należy przywrócić cały dochód ze sprzedaży drewna Skarbowi Państwa, a w praktyce samodzielne i niezależne para-przedsiębiorstwo zastąpić państwową służbą leśną, prowadzącą wielofunkcyjną gospodarkę w lasach w interesie całego społeczeństwa.

- *2. Realna społeczna kontrola nad gospodarką leśną** – Społeczeństwo nie ma żadnego rzeczywistego wpływu na decyzje dotyczące gospodarki leśnej prowadzonej na ćwierci terytorium kraju. Polskie prawo traktuje decyzje zatwierdzające plany urządzania lasu (PUL) jako wewnętrzne akty PGL LP, o charakterze służbowym. Nie można więc zaskarżyć ich do sądu. Konsultacje PUL-ów to fikcja społecznej partycypacji – w praktyce najczęściej nie uwzględnia się zgłaszanych uwag. Zatwierdzanie planu urządzania lasu przez Ministra Środowiska powinno odbywać się w formie decyzji administracyjnej, co umożliwiłoby stosowanie do nich odpowiednich procedur postępowania administracyjnego, i podlegać kontroli sądowej pod kątem zgodności z prawem. Umożliwi to eliminację z obrotu prawnego decyzji podjętych wadliwie, np. bez dysponowania przez Ministra rzetelną wiedzą o przebiegu procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.
- 3. Ochrona przyrody w lasach prowadzona przez przyrodników** – Wbrew dobrym chęciom, tradycji i powszechnej samoocenie, leśnicy nie są wystarczająco przygotowani i powołani do ochrony przyrody. Zrozumiałe jest, że w ich przypadku potrzeby ochrony zwykle przegrywają z zadaniem generowania dochodu. Zgodnie z wykształceniem powinni skupić się na gospodarce leśnej, czyli produkcji drewna i innych, nieprodukcyjnych zadaniach, jakie stoją przed lasami, z wyjątkiem ochrony przyrody. W ramach służby leśnej inwentaryzację walorów przyrodniczych, planowanie i nadzorowanie ochrony oraz monitorowanie jej skutków, a także edukację przyrodniczą należy powierzyć przyrodnikom z odpowiednich specjalności (konieczna współpraca z leśnikami).
- *4. Poszerzanie wiedzy o występowaniu gatunków i siedlisk** – Dopóki PGL LP nie podejdzie poważniej do podstawowego rozpoznania różnorodności biologicznej (nie tylko gatunkowej) terenów, na których gospodaruje, trudno jest uznać gospodarkę w lasach za zrównoważoną. Stopień rozpoznania występowania choćby chronionych gatunków na terenach leśnych jest dalece niewystarczający. W znacznej części stanowi wynik przypadkowych badań jednostek zewnętrznych (np. uczelni wyższych czy organizacji pozarządowych). Zapisy dotyczące tego zagadnienia w „Instrukcji ochrony lasu” są mało precyzyjne i powszechnie ignorowane (lub realizowane w nieistotnie małym zakresie). Pojedyncze, wybiórcze akcje inwentaryzacyjne, prowadzone na zamówienie polityczne, w znacznej części własnymi siłami leśników, nie zmieniają znacząco tej sytuacji. Należy:
- a) prowadzić we współpracy ze specjalistami – fitosocjologami, botanikami, zoologami, mykologami – permanentnie ogólnopolskie rozpoznania stanu różnorodności biologicznej lasów państwowych;
 - b) stworzyć (lub dostosować istniejącą przez dodanie funkcjonalności) ogólnopolską bazę danych o stanowiskach chronionych i zagrożonych gatunkach roślin, zwierząt i grzybów, dostępną dla społeczeństwa (z ukrytymi danymi wrażliwymi np. dokładnymi lokalizacjami gatunków realnie i potencjalnie zagrożonych niszczeniem stanowisk przez ludzi).
- *5. Poprawa jakości PUL-ów** – Postulat ten dotyczy zwłaszcza ich części przyrodniczych, w tym prognoz ich oddziaływania na środowisko i na obszary Natura 2000, a także programów ochrony przyrody dla nadleśnictw. Niektóre biura geodezji leśnej wykonują je w bardzo niskiej jakości. Opracowania te są często zlepkami różnych raportów z innych części kraju, a dane o występowaniu gatunków w danym nadleśnictwie opierają o ogólne informacje z podręczników czy uogólniających opracowań w skali krajowej. Często nie zawierają nawet podstawowych lokalnych danych przyrodniczych czy przeglądu publikacji dotyczących danego terenu. Należy:

- a) rozważyć oderwanie sporządzania prognoz od sporządzania planów, których oddziaływanie jest prognozowane, tj. zapewnić, by prognozę opracowywał inny zespół, niż opracowywał analizowany plan (mogłoby to poprawić jakość prognozowania i przyczynić się do lepszej efektywności strategicznej oceny oddziaływania planów urządzenia lasu na środowisko);
 - b) obligatoryjnie włączyć w ich opracowywanie odpowiednich ekspertów;
 - c) opierać o wyniki profesjonalnych badań inwentaryzacyjnych, wykonanych odpowiednią metodą;
 - d) zapewnić spójności prognoz z parametrami i wskaźnikami oceny stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków;
 - e) planując przestrzennie zabiegi gospodarcze bazować na rozmieszczeniu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych;
 - f) stosować odpowiednie metody prognozowania oddziaływania na gatunki o nie w pełni rozpoznanym rozmieszczeniu, w tym uwzględniać analizy oddziaływania nie tylko na same miejsca stwierdzenia gatunków, ale także na kluczowe dla gatunków cechy struktury ich siedlisk;
 - g) przestrzegać, by elementem prognozy oddziaływania PUL na środowisko była zawsze analiza tego, w jaki sposób realizacja planu urządzenia lasu wpłynie na strukturę wiekową drzewostanów w nadleśnictwie, a także na strukturę wiekową drzewostanów na obszarach chronionych;
 - h) w całości przenosić do PUL zasadne zalecenia z prognoz dotyczące minimalizacji ewentualnych negatywnych oddziaływań, by zapewnić rzeczywiste uwzględnianie tych zaleceń w gospodarce leśnej;
 - i) rozpatrywać merytorycznie i uwzględniać uwagi wnoszone ze strony społeczeństwa;
 - j) wymagać wykonania zestawienia wszystkich oryginalnych uwag wnoszonych w procedurze, a nie tylko ich podsumowania.
- 6. Elastyczność w planowaniu gospodarki na obszarach cennych** – Oczekiwana jest większa elastyczności w planowaniu gospodarki leśnej w obszarach szczególnie cennych przyrodniczo lub szczególnie ważnych społecznie, dopuszczająca wprowadzanie w niektórych obszarach leśnych znacznych modyfikacji gospodarki leśnej, jeśli jest to uzasadnione potrzebami przyrodniczymi lub społecznymi. Chodzi o takie modyfikacje jak:
- a) znacznie podwyższone (np. do poziomu 170-220 lat) wieki rębności w obszarach szczególnej koncentracji elementów przyrodniczych związanych ze starodrzewami (ochrona siedlisk takich gatunków powinna mieć w takich sytuacjach prymat nad optymalizacją przyrostowo-produkcyjną czy ewentualnie akumulacją CO₂, z których wynikają typowe wieki rębności),
 - b) dopuszczenie „gospodarki pojedynczego drzewa”, zbliżonej do rębni przerębowej, nie tylko w jedlinach, ale i w innych typach lasu, w tym w lasach liściastych;
 - c) znaczne (o kilkadziesiąt lat) przeciąganie wieków dojrzałości rębnej poszczególnych drzewostanów, gdy potrzeba taka wynika z uwarunkowań ekologicznych lub z lokalnych oczekiwań społecznych (np. społecznego zapotrzebowania na „las o fizjonomii starodrzewu” w niektórych kompleksach).
- 7. Objęcie ochroną lub wyłączenie z użytkowania pomniejsza etat rębny** – W wypadku objęcia fragmentu drzewostanu ochroną ścisłą lub np. uznania za powierzchnię

referencyjną, nie należy ich zasobów uwzględniać przy planowaniu cięć. W przypadku zmian w tym względzie w trakcie obowiązywania PUL konieczna może być jego korekta w celu proporcjonalnego obniżenia etatu cięć. W przeciwnym razie takie wyłączenie gospodarki na jednym obszarze może prowadzić do konieczności dokonywania cięć w pozostałych drzewostanach w skali większej, niż wynika to z ich właściwości.

8. Wycinki pod inwestycje prowadzone w ramach limitów PUL – Zwiększenie presji na drzewostany z powodu np. budowy dróg czy innych inwestycji nie powinny skutkować zwiększeniem presji na pozostałe drzewostany ze strony gospodarki leśnej. Wycinki pod inwestycje powinny więc być traktowane jako realizacja etatów rębnych ustalonych w PUL.

***9. 10% lasów bez ingerencji** – Nie wszystkie funkcje lasu da się pogodzić na tych samych obszarach. Dotyczy to w szczególności łączenia produkcji drewna z niektórymi funkcjami poznawczymi, ochroną różnorodności biologicznej (w tym gatunków „gospodarkofobnych”), rekreacją oraz adaptacją do zmian klimatu. Powierzchnie referencyjne w połączeniu z komponentami sieci obszarów chronionych pozostawionymi naturalnym procesom (objętymi ochroną ścisłą) powinny w każdym RDLP obejmować nie mniej niż 10% powierzchni ogólnej i nie mniej niż 10% powierzchni leśnej. Przy czym sieć takich obszarów powinna:

- a) mieć zdefiniowany sposób wyznaczenia i ochrony wchodzących w jej skład obszarów referencyjnych, wypracowany wspólnie z przyrodnikami;
- b) być liczona z uwzględnieniem wyłącznie obszarów o powierzchni od 1 ha w górę;
- c) zawierać elementy różnej skali przestrzennej: od całych kompleksów leśnych przez elementy o skali rezerwat, po pojedyncze drzewostany;
- d) być obecna w każdym dużym kompleksie leśnym, tj. zapewniać reprezentację rozmaitych warunków geograficznych i powtórzenia;
- e) zawierać ekosystemy wszystkich typów – nie tylko marginalne gospodarczo;
- f) preferować, przy wyznaczaniu, powierzchnie w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego;
- g) zawierać także ekosystemy regenerujące się, np. po katastrofach naturalnych (część powierzchni wiatrołomów i pożarysk należy pozostawiać do naturalnej regeneracji);
- h) mieć charakter bezwzględnie trwałe.

***10. Ochrona mikrosiedlisk** – Bogate zasoby tzw. mikrosiedlisk oraz martwego drewna, umożliwiają podtrzymanie i odbudowę leśnej różnorodności biologicznej (takie siedliska są ważne dla wielu zagrożonych gatunków, które przy zbyt niskim zagęszczeniu odpowiednich mikrosiedlisk będą w lesie nieobecne. Obecne zasady gospodarowania w lasach zawierają już zalecenia dotyczące ochrony niektórych mikrosiedlisk, jednak realizacja najczęściej kuleje. Konieczne jest nie tylko ich „nieusuwanie z lasu”, lecz także stworzenie warunków do ich powstawania. Przyrodnicy zgłaszają m.in. następujące postulaty:

- a) naturalne elementy ekosystemów leśnych, np.: wykroty, leżanina, drzewa zamierające, martwe stojące drzewa, dziuplaste, z próchnowiskami, pustkami pod korzeniami i wszelkie inne drzewa biocenotyczne nie powinny być eliminowane w wyniku gospodarki leśnej, jeżeli nie koliduje to z zasadą powszechnej ochrony lasu (wyjątkiem jest sytuacja, kiedy ich usuwanie jest konieczne dla ochrony gatunków i siedlisk będących przedmiotem ustanowionych form ochrony przyrody lub ze względu na

wymogi bezpieczeństwa publicznego, przy czym drzewa biocenotyczne ścięte dla zapewnienia bezpieczeństwa należy pozostawiać na gruncie do naturalnego rozkładu);

- b) przed wycięciem obligatoryjnie sprawdzać drzewa pod względem obecności na nich mikrosiedlisk nadrzewnych, w szczególności dziupli i próchnowisk, a także pod kątem ew. zasiedlenia przez gatunki chronione;
- c) prowadzić powszechne i regularne szkolenia dla brakarzy w zakresie rozpoznawania występowania cennych mikrosiedlisk i gatunków chronionych (dotyczy to w szczególności dziupli zajętych przez ptaki, nietoperze i niektóre owady, a także stanowisk chronionych mchów, grzybów wielkoowocnikowych, porostów i owadów, których siedliskiem występowania mogą być stare, chore lub obumierające drzewa);
- d) szerzej wykorzystywać naturalną śmiertelność drzew (także skoncentrowaną, np. wiatrołomy, gradacje) do odtwarzania zasobów martwego drewna i mikrosiedlisk – pozostawiać nie tylko pojedyncze drzewa martwe, ale śmieiej pozostawiać także większe powierzchnie drzew po takich zjawiskach oraz pozostawiać drzewa zamierające jako „potencjalne drzewa martwe”;
- e) pozwalać niektórym drzewom (co najmniej 5% każdego drzewostanu) dorastać do fizjologicznej starości (zwykle od wieku 150–200 lat lawinowo wzrasta znaczenie biocenotyczne drzew) – dobrym narzędziem do tego jest pozostawianie 5% biogrup w każdej rębni, ale musi być stosowane powszechnie i konsekwentnie (także, a nawet zwłaszcza w drzewostanach liściastych, zagospodarowanych rębniami złożonymi);
- f) ilość martwego drewna i zróżnicowanie jego form powinny być monitorowane (np. podczas sporządzania kolejnych PUL bądź w ramach wielkoobszarowej inwentaryzacji stanu lasu) a gdy średnia ilość martwego drewna w RDLP jest mniejsza niż 10m³/ha powierzchni leśnej lub gdy w RDLP jest mniej niż 5% drzewostanów z koncentracją martwego drewna większą niż 40 m³/ha powierzchni leśnej, lub gdy z badań lub monitoringu gatunków ksylobiontycznych wynika, że w świetle ich potrzeb lokalnych ilość lub jakość zasobów martwego drewna jest z innych powodów niewystarczająca, RDLP powinna skutecznie wdrażać plan poprawy zasobów martwego drewna, wykorzystujący możliwości stwarzane przez naturalne wydzielanie się drzew i przez lokalne zaburzenia; zakładający naprawę sytuacji w perspektywie nie dłużej niż 30 lat;
- g) nie nadużywać argumentów przeciwpożarowych – postulat ten dotyczy przede wszystkim pozostawiania martwego drewna, w tym zwłaszcza na terenach pokłeskowych (ochrona przed pożarami jest wysuwana jako podstawowy argument przeciw pozostawianiu takich obszarów do naturalnej sukcesji, mimo że badania oraz praktyka polska i międzynarodowa nie potwierdzają deklarowanej skali zagrożenia z tego tytułu);
- h) pojęcie „nadmiernego pojawu organizmów szkodliwych”, powinno być analizowane także z uwzględnieniem pozytywnej roli tych gatunków w przypadku ekologicznej potrzeby zwiększenia zasobów martwego drewna (np. w związku z potrzebami chronionych gatunków ksylobiontycznych);
- i) dbać o zapewnienie w drzewostanach obecności drzew, w których szczególnie łatwo mogą tworzyć się mikrosiedliska nadrzewne, np. pozostawiając stare drzewa na kolejne pokolenia drzewostanu czy zapewniając obecność gatunków, w których łatwiej tworzą się dziuple (np. brzoza, osika, wiąz, grab).

- 11. Zasady tworzenia biogrup** – W odniesieniu do tworzenia biogrup wyrażono także następujące oczekiwania:
- łączenie biogrup w kolejnych cięciach, tak aby powstawały jak największe (bardziej stabilne) płaty lasu do naturalnego rozpadu;
 - pozostawienie starodrzewu w odległości minimum 2 wysokości drzewostanu od cieków i zbiorników wodnych;
 - zapewnienie formalnych podstaw do pozostawiania biogrup również w rębniach złożonych, a także umożliwić w szczególnych sytuacjach zwiększania ich udziału do ponad 5% powierzchni drzewostanu.
- 12. Podszyt w lasach** – Należy kłaść większy nacisk na wprowadzanie podszytu (nie tylko w drzewostanach jednogatunkowych i bez zbędnych ograniczeń dotyczących procentu zajmowanej powierzchni), jego zróżnicowanie gatunkowe przy zachowaniu zgodności jego składu gatunkowego z siedliskiem, przy sztucznych nasadzeniach dbać o zróżnicowanie i regionalne pochodzenie materiału genetycznego, promować jego naturalne tworzenie, minimalizować jego niszczenie podczas prac w drzewostanie. Szczególnie duży nacisk na ochronę i w razie potrzeby odtwarzania podszytu o odpowiednim składzie gatunkowym należy zwracać w obszarach występowania pilchowatych. Ważne jest pozostawianie (i ew. wprowadzanie) gatunków drzew i krzewów owocodajnych.
- 13. Ochrona runa** – Podczas prac leśnych dokładać starań, by jak najmniej niszczyć roślinność runa (ma to znaczenie nie tylko dla ochrony roślin i zbiorowisk roślinnych, ale np. pszczoł).
- 14. Dalsze odchodzenie od rębni zupełnych** – Jako że rębnie pierwsze (Ia i Ib) są najgorsze dla przyrody, należy od nich odejść na korzyść gospodarowania przerębowego. W zależności od układu warunków lokalnych, rębnia zupełna nie powinna przekraczać 4 ha, z zachowaniem minimum 5-letniego okresu nawrotu. Linia brzegowa zrębu powinna mieć, z uwzględnieniem warunków terenowych, przebieg zatokowy, falisty lub schodkowy. Ograniczenia wielkości zrębów nie powinny obowiązywać, jeżeli zatwierdzone plany ochrony elementów przyrody wymagają innych wartości.
- 15. Inne postulaty dotyczące hodowli i użytkowania** – po co najmniej dwie osoby zgłosiły także postulaty, aby:
- ograniczać wycinki stref ekotonowych (ew. pozostawiać przednią ścianę lasu w pewnym fragmencie ze względów krajobrazowych i siedliskowych), a tam, gdzie zostały zniszczone i brak możliwości szybkiej naturalnej odnowy, odtwarzać ekotony, m.in. przez sadzenie odpowiednio dobranych drzew i krzewów;
 - przy odnowieniu lasu w pierwszej kolejności wykorzystywać istniejące już odnowienia naturalne drzew i krzewów – zgodne z celami hodowli lasu, a także inicjować, utrzymywać i rozwijać nowe odnowienia naturalne pożądaných gatunków;
 - planować rębnie dostosowane do typu siedliskowego lasu i właściwości gatunków przewidzianych do odnowienia, prowadzące do różnicowania wiekowego i w miarę możliwości strukturalnego;
 - utrzymać składy gatunkowe drzewostanów maksymalnie zbliżonych do naturalnych zbiorowisk roślinnych danego siedliska, z uwzględnieniem ich pełnej zmienności (tam, gdzie drzewostany są zniekształcone wskutek dawniejszej gospodarki, odtworzyć ich naturalne składy);

- e) przy planowaniu cięć brać pod uwagę straty usług ekosystemowych, z uwzględnieniem głównej funkcji danego drzewostanu.

16. Ochrona zasobów wodnych oraz gatunków i siedlisk wodnych i mokradłowych – W obliczu ocieplenia klimatu, które może doprowadzić do znacznych niedoborów wody, leśnicy powinni uznać swoją odpowiedzialność za jej zatrzymywanie w krajobrazie. Ze względu na powierzchnię, jaką zarządza, oraz rolę ekosystemów leśnych w obiegu wody, PGL LP jest jednym z najważniejszych podmiotów odpowiedzialnych za zasoby wody w Polsce. Należy wdrożyć na skalę ogólnokrajową program ochrony zasobów wodnych w lasach, obejmujący nie budowę kolejnych zbiorników małej retencji, ale troskę o naturalną retencję wody w ekosystemach. Działania te należy łączyć z ochroną lub odtwarzaniem populacji gatunków i siedlisk związanych z wodą. Dodatkowo zwrócono uwagę, że podział na dwóch zarządzających zasobami w lesie (PGL LP – drzewostany, Wody Polskie – wszystkie wody płynące) jest szkodliwy. Formalne utworzenie lasów wodochronnych wzdłuż cieków i wokół zbiorników śródleśnych, bez możliwości „sterowania” wodą, jest nieefektywne. Lista działań (lub zaniechań) zapobiegających negatywnym skutkom gospodarki leśnej na te walory lub promujących ich odtwarzanie jest bardzo długa. W odpowiedziach na ankietę powtarzały się następujące postulaty:

- *a) nie przeszkadzać bobrom w ich działalności na rzecz retencji;
- *b) nie odnawiać rowów odwadniających i blokować rowy istniejące;
- *c) unaturalniać przebieg i prowadzić przyrodniczą rewitalizację rzek;
- *d) większe inwestycje retencyjne planować z dużą ostrożnością, ze szczegółową analizą ich oddziaływania na przyrodę i środowisko (nigdy kosztem cennych naturalnych ekosystemów mokradłowych);
- e) konsekwentnie nie odwadniać zabagnień, nawet gdy w ich wyniku fragment drzewostanu zamiera lub jest trudno dostępny;
- f) w miarę możliwości odstępować od użytkowania drzewostanów siedliskach podmokłych, w szczególności bagiennych, łągowych i olsowych;
- g) rezygnować z cięć na terenach, gdzie las może ograniczać spływ powierzchniowy po ulewnych deszczach;
- h) w odległości jednej wysokości drzewostanu od brzegu cieku lub zbiornika nie prowadzić cięć zupełnych, a w innych cięciach pozostawiać drzewa zapewniające ocienienie akwenu i dostawę rumoszu drzewnego;
- i) rezygnować lub znacząco ograniczać budowę dróg leśnych z systemem odprowadzania wody opadowej;
- j) przy lokalizacji, budowie i utrzymaniu dróg oszczędzać strefę brzegową cieków i zbiorników wodnych;
- k) przy przekraczaniu cieków przez drogi, zapewniać zachowanie ciągłości ekologicznej cieków;
- l) nie prowadzić zrywki korytami potoków;
- m) zapobiegać powstawaniu zjawiska mętnicy, poprzez wprowadzenie dobrych praktyk zrywki drewna, w tym np. prowadzenie jej w okresie zimowym, przy zamrożonej glebie oraz bez ingerencji w cieki wodne i w strefy przylegających do tych cieków (minimum 50 m od koryta potoku);

- n) zrywkę w poprzek potoków dopuszczać tylko w miejscach do tego przystosowanych (przepusty, brody, itp.) lub w okresie zimowym, przy zamrożonym lustrze wody i grubej pokrywie śnieżnej;
- o) nad siedliskami wodnymi nie prowadzić oprysków z wykorzystaniem środków chemicznych szkodliwych dla organizmów wodnych;
- p) służba leśna powinna mieć możliwości kontrolowania i operowania wodą, co jest szczególnie istotne w siedliskach lasów wilgotnych.

***17. Dostosowanie terminów prac do potrzeb ochrony przyrody** – Gospodarczy charakter większości drzewostanów w Polsce wymusza konieczność prowadzenia tam prac leśnych, a strat wśród organizmów leśnych nie da się całkowicie wyeliminować. Należy jednak dążyć do ich minimalizacji. Nowoczesne urządzenia umożliwiają całoroczne cięcia i zrywkę drzew. Ciężkie maszyny niszczą jednak wiosenne drogi, podczas prac niszczone są lęgi ptaków, kolonie rozrodcze nietoperzy i liczne inne stanowiska chronionych gatunków. Postulatem najczęściej padającym wśród respondentów (ponad 50%) było zaprzestanie lub ograniczenie w okresie szczególnie wrażliwym tych prac, które powodują straty przyrodnicze. Propozycje różniły się nieco oceną realności tego postulatu w świetle siły lobby odbiorców drewna, propozycjami długości okresu wyłączonego oraz zakresem wstrzymanych prac. Podkreślano, że okresowa przerwa w pozyskaniu jest obecnie możliwa bez zagrożenia dla realizacji planu prac ustalonego w PUL-ach i można tak zaplanować inne zadania, by robotnicy leśni mieli podczas tej przerwy inne prace. Jako racjonalne minimum postuluje się najczęściej:

- a) wprowadzenie bezwzględnej przerwy w trzebieży oraz cięciach planowych (a przynajmniej w niektórych rodzajach lasów także w czyszczeniu) w kwietniu i maju.
- b) na terenach chronionych, gdzie wynika to z potrzeb gatunków będących w danym miejscu celem ochrony, przedłużyć tę przerwę również na czerwiec i lipiec (np. obszary Natura 2000 chroniące mopki zachodnie), a w miejscach gniazdowania gatunków o wczesnych lęgach (np. niektóre sowy) – również w marcu;
- c) powyższe przerwy powinny dotyczyć także działalności powiązanej z pracami pozyskaniowymi, a więc zrywki, składowania w lesie i transportu drewna, rozdrabniania pozostałości pozrębowych, przygotowania gleby, zgarniania gałęzi (te ostatnie prace np. skutkują niszczeniem gniazd np. lerki).
- d) tam, gdzie zrezygnowanie z wiosennych i wczesnoletnich zabiegów nie jest możliwe, należy wprowadzić różnorodne modyfikacje prac, które maksymalnie zmniejszą negatywny wpływ przynajmniej na gatunki najcenniejsze i najbardziej wrażliwe (np. „strefowe” lub będące przedmiotem ochrony w obszarze Natura 2000);
- e) w przypadku wywozu stosów gałęzi lub drewna stosowego w okresie lęgów ptaków (od połowy marca do połowy sierpnia), przed załadunkiem należy przeprowadzić kontrolę, czy w stosach nie ma czynnych gniazd ptaków (np. pliszek czy kosów).

18. Efektywna ochrona strefowa – Ta forma ochrony zagrożonych gatunków wykazała dużą skuteczność. O ile jednak w odniesieniu do części gatunków czy w niektórych nadleśnictwach przebiega względnie bezproblemowo, w przypadku innych natrafia na trudności, a bywa nawet, że jej zasady są notorycznie łamane. W związku z tym postuluje się, by:

- *a) wprowadzić obowiązek zgłaszania przez nadleśnictwa stwierdzonej obecności gatunków strefowych;

- *b) bezwzględnie przestrzegać zasad, w tym zakazów, obowiązujących w strefach;
- c) uprościć i przyspieszyć tworzenie stref – w momencie zgłoszenia przez jednostkę zewnętrzną z podaniem miejsca i przedstawieniem dowodów, niezwłocznie należy przeprowadzić wizję terenową, a strefa powinna być powoływana bez ociągania, np. wewnętrznym zarządzeniem nadleśniczego, zanim wpłynie dokument oficjalny (każdy dzień zwłoki grozi bowiem np. porzuceniem gniazda czy nawet zniszczeniem stanowiska w związku z brakiem zaznaczenia wyłączeń na mapach);
- d) w przypadku gatunków szczególnie zagrożonych, np. rybołowa, należy rozważyć całoroczne odstępowanie od zaplanowanych prac leśnych także w częściach stref z ochroną okresową (wskazana jest okresowa weryfikacja wielkości stref zalecanych w rozporządzeniu, z uwzględnieniem stanu krajowej populacji gatunków);
- *e) odstępowanie od tworzenia stref powinno być absolutnym, każdorazowo szczegółowo uzasadnionym wyjątkiem;
- f) jeżeli w lasach stawiane są platformy pod gniazda strefowych ptaków drapieżnych, do momentu ich zajęcia przez te gatunki nie należy występować o utworzenie strefy, by unikać zbędnego tworzenia stref niczego niechroniących; należy jednak w sąsiedztwie platformy tak zmodyfikować zakres i terminy prac, by zwiększyć prawdopodobieństwo zajęcia (nie przekształcać siedlisk);
- g) przedmiotem obowiązkowego monitoringu stref powinna być nie tylko obecność gatunku, ale w wypadku ptaków – także ich sukces lęgowy.

19. Uwzględnienie wiedzy przyrodniczej i potrzeb ochronny przyrody w gospodarce łowieckiej w lasach – Gospodarka leśna i łowiecka są ze sobą mocno powiązane. Choć ta druga nie była przedmiotem ankiety, zgłoszono szereg postulatów, które jej dotyczą. Powtarzały się zalecenia:

- *a) zwiększenia transparentności gospodarki łowieckiej, w tym poddania jej planowaniu strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko;
- *b) wprowadzenia zakazu dokarmiania zwierzyny łownej poza przypadkami szczególnymi, które powinny wymagać indywidualnej zgody RDOŚ;
- *c)- likwidacji nęcisk;
- d) transparentnego zarządzania populacją żubrów z uszanowaniem ogólnych zasad i tradycji ochrony gatunkowej, w tym zaniechania organizowanych przez jednostki podległe PGL LP pseudopolowań na osobniki tego gatunku oraz sprzedaży ich części i produktów pochodnych;
- e) wykreślenia z listy gatunków łownych dwóch gatunków leśnych – jarzątka i słonki;
- f) zwiększenia skuteczności ograniczania populacji lisa (m.in. w celu zrównoważenia efektów spowodowanych zwalczaniem wścieklizny) oraz eliminacji obcych drapieżników (do których nie zalicza się szakala złocistego – jego ekspansja ma charakter naturalny);
- g) usunięcie ze środowiska przyrodniczego (i ponowne niewprowadzanie) jelenia sika i muflona (wg niektórych respondentów – także daniela).

20. Ochrona gatunków nieleśnych – proponuje się wykorzystywanie poletek łowieckich (i innych ewentualnych enklaw roślinności nieleśnej w lasach) do ochrony ginących chwastów i roślin ważnych dla dzikich zapylaczy, czyli np. stosować mieszanki zbóż

wzbogacone o nasiona chwastów z gatunków rzadkich i ginących. Stosować pasy roślin nektaro- i miododajnych na poletkach łowieckich i np. w granicach szkółek leśnych.

- 21. Programy ochrony gatunków wypracowywane wspólnie** – Należy powrócić do zasady (i jej przestrzegać), że programy zarządzania i ochrony poszczególnymi gatunkami leśnymi są przygotowywane we współpracy zarówno ze środowiskiem leśników, jak i przyrodników – ekspertów od danej grupy organizmów. Przyjęte programy powinny być konsekwentnie wdrażane.
- 22. Uporządkowanie działań reintrodukcyjnych** – Planując i prowadząc działania związane z reintrodukcją/restytucją gatunków na terenach leśnych lub prowadzonej przez jednostki PGL LP bezwzględnie należy kierować się najlepszą współczesną wiedzą przyrodniczą oraz wytycznymi Międzynarodowej Unii Ochrony w tym zakresie. Dotyczy to zarówno projektów przyszłych, jak i już rozpoczętych (które należy poddać weryfikacji).
- 23. Niewprowadzenie do lasów gatunków obcych** – Należy całkowicie odstąpić od wprowadzania do lasów gatunków obcych (nie tylko dla kraju, ale i regionu) ze szczególnym uwzględnieniem tych o potwierdzonej lub potencjalnej inwazyjności. Nie chodzi tylko o drzewa (np. dąb czerwony wciąż lokalnie sadzony) czy krzewy, ale także zwierzęta (np. daniel).
- 24. Unikanie szkodliwych oprysków** – Niektóre ze stosowanych w Polsce w gospodarce leśnej pestycydów (np. dymylin, glifosat) mają bardzo silne negatywne oddziaływanie np. na organizmy wodne, tymczasem często opryski prowadzi się także nad lub w bezpośrednim sąsiedztwie śródleśnych cieków czy zbiorników. Niektóre ze stosowanych środków (np. pochodne neonicotynoidów) mają bardzo niewybiórcze oddziaływanie na wiele grup owadów, tymczasem stosuje się je także bez żadnych wcześniejszych analiz czy monitoringu skutków w obszarach Natura 2000 chroniących gatunki owadożerne – np. nietoperze (i to w okresie ich rozrodu) czy wręcz bezpośrednio – owady. Zgłaszane są obawy, że niektóre z oprysków mogą mieć lokalnie negatywne oddziaływania na dzikie i hodowlane owady zapylające, co przynajmniej w przypadku tych pierwszych nie podlega kontroli. W związku z tym zgłoszono następujące postulaty szczegółowe:
 - a) stosowanie w gospodarce leśnej wielkoobszarowych oprysków z samolotów powinno być ograniczone do niezbędnego minimum, kontrolowane przez służbę niezależną od PGL LP i monitorowane w skali kraju;
 - b) należy przeprowadzić analizę i stworzyć listę rodzajów oprysków (kombinacji substancji czynnych oraz technik i skali ich stosowania), które zawsze mogą negatywnie oddziaływać na środowisko i wprowadzić obowiązek każdorazowej, indywidualnej oceny danego zabiegu na środowisko oraz (jeśli dotyczy) na obszary Natura 2000, niezależnej od strategicznej oceny dla PUL.
- 25. Unikanie groduzenia** – Między innymi w celu zapobiegania rozbijaniu się o nie ptaków, zgłoszono postulat unikania groduzeń. W przypadkach konieczności zastosowania, proponuje się ich zabezpieczanie widocznymi elementami (np. szerokie pasy wplecione w siatkę, faszyny itp.).
- *26. Unikanie zbędnego utwardzania dróg** – Poszerzanie/utwardzanie/asfaltowanie dróg leśnych, które z założenia dostępne są tylko dla LP i są objęte zakazem wjazdu (który często jest ignorowany), jest nie tylko nieuzasadnione ekonomicznie, ale ma liczne negatywne skutki przyrodnicze (także poza wymienionym w innym punkcie osuszaniem sąsiedniego terenu). Należy więc unikać takich działań.

27. Zachowywanie i adaptacja do celów przyrodniczych niektórych opuszczonych budowli – PGL LP pozbyło się lub przestała użytkować różne budowle, które są lub mogą stać się schronieniami nietoperzy. Biorąc pod uwagę, że brak kryjówek stanowi dla wielu gatunków tych ssaków czynnik ograniczający ich występowanie, przed każdą decyzją o rozbiórce lub szczelnym zamknięciu danego obiektu na terenie lasów (piwniczki, szopy, budynku ze strychem, studni itp.) należy rozważyć możliwość jego adaptacji na potrzeby nietoperzy.

***28. Zgoda na tworzenie form ochrony przyrody** – Służba leśna (obecnie w formie PGL LP) powinna gospodarować lasami w interesie społeczeństwa i w jego służbie. Powinna więc być otwarta na postulaty społeczne dotyczące tworzenia form ochrony przyrody na terenach przez nią administrowanych. Nie powinna występować w roli interesariusza aktywnie lobbującego przeciw tworzeniu takich form, dla zachowania swoich dochodów.

29. Rola w zarządzaniu obszarowymi formami ochrony przyrody – Ze strony leśników i Ministerstwa Środowiska regularnie pojawiają się postulaty, by PGL LP przejęło zarządzanie obszarową ochroną przyrody (co zdaniem większości przyrodników byłoby powierzeniem wilkowi opieki nad owcami). Jednocześnie PGL LP wzbrania się zwykle przed wykonywaniem zadań z zakresu ochrony przyrody ze swoich środków. Respondenci w większości dopuszczali aktywne włączanie leśników w ochronę poza lasami gospodarczymi, jednak bez uprawnień zarządczych. Przedstawiono w tym zakresie następujące postulaty:

- a) rzeczywiste przejęcie przez PGL LP (w tym Straż Leśną) nadzoru nad przestrzeganiem przepisów wobec obszarów chronionych znajdujących się na państwowych gruntach leśnych (np. rezerwatów) i obiektów chronionych (np. pomników przyrody), w tym także ich znakowaniem;
- b) wykonywanie działań ochronnych w rezerwatach i obszarach Natura 2000 na gruntach Skarbu Państwa będących w zarządzie PGL LP na jego koszt (z możliwością pozyskania środków ze źródeł zewnętrznych na projekty ochronne);
- c) przywrócenie zasady, że dla obszaru Natura 2000, którego część jest w zarządzie PGL LP, wykonywany jest tylko jeden plan zadań ochronnych – przez RDOŚ, ale we współpracy z PGL LP;
- *d) finansowanie ochrony przyrody, w tym w parkach narodowych, ze środków uzyskanych dzięki gospodarce leśnej, jest słuszne i poprawia społeczny odbiór leśnictwa, należy jednak zrezygnować z ograniczenia, że tak wspierana ochrona musi być prowadzona „metodami gospodarki leśnej”.

***30. Trwała zgodność polskich przepisów o lasach z prawem europejskim** – Wycofać i zaprzestać ustawicznych prób dodawania do ustaw o ochronie przyrody czy o lasach niezgodnej z prawem Unii Europejskiej generalnej derogacji dla gospodarki leśnej od zakazów wynikających z dyrektyw UE – Siedliskowej i Ptasiej.

***31. Współpraca z organizacjami przyrodniczymi** – Przedstawiciele wielu organizacji podkreślali, że w licznych przypadkach rozwijająca się dobra i owocna współpraca z poszczególnymi nadleśnictwami, np. przy przedsięwzięciach ochronnych, badawczych, monitoringowych czy edukacyjnych, w ostatnich latach została gwałtownie zerwana, podobnie jak pojawiły się utrudnienia w uzyskiwaniu czy rozpowszechnianiu informacji. Nie jest to bezwzględna reguła i są także pozytywne przykłady współdziałania. Zmiana ta bywa często tłumaczona „sytuacją polityczną”, „poleceniem z góry” lub prościej – „chęcią zachowania stanowiska”. O współpracy powinny decydować wyłącznie względy

merytoryczne oraz dobro lasów i przyrody, a co do zasady – takie przełamywanie wzajemnych uprzedzeń i współdziałanie należy promować.

- 32. Pro-przyrodnicza polityka informacyjna.** Postulowana jest modyfikacja polityki informacyjnej PGL LP, z przede wszystkim promującej i wyjaśniającej zasady gospodarczego użytkowania lasu i budującej pozytywny wizerunek leśnika, na uwzględniającą w większym stopniu promowanie pozaprodukcyjnych funkcji i walorów lasu. Należy też unikać w przekazie błędów. Wymaga to m.in. podniesienia jakości przygotowania merytorycznego rzeczników prasowych niektórych RDLP, które powinny wykraczać poza zasady gospodarczego użytkowania lasów.
- 33. Umiarkowanie w obronie wizerunku Lasów Państwowych –** Działania PGL LP dotyczące w różnym stopniu prawie $\frac{1}{3}$ Polski, w tym obszarów o wyjątkowych walorach przyrodniczych, objęte raczej iluzoryczną kontrolą społeczną, podlegają ustawicznie społecznej ocenie. Często może być ona przez leśników odbierana jako krzywdząca. Jednak reakcja na obywatelską krytykę czy udział w aktach protestacyjnych i społecznego oporu w formie próby zastraszenia konsekwencjami prawnymi (np. PAP 2017, 2018, Jurszo 2018) nie sprzyja dialogowi. Choć większość tego typu postępowań Lasy ostatnio przegrywały, dla obywateli konieczność mierzenia się przed sądem z podmiotem dysponującym niemal nieograniczonym budżetem i prawnikami może działać odstrasząco, ale z pewnością nie służy budowaniu pozytywnego wizerunku PGL LP. Jest to więc aktywność przeciwnie skuteczna i należy ją traktować jako broń ostatniego wyboru – w przypadkach skrajnych.
- 34. Laickość gospodarki leśnej –** Przy zachowaniu poszanowania dla religii i wolności religijnych należy przyjąć zasadę niekompetencji organizacji i związków wyznaniowych w sprawach związanych z gospodarką leśną i ochroną przyrody (i *vice versa*). Argumenty religijne, w tym jednostronna i uproszczona interpretacja wybranych wersów Księgi Rodzajów (np. Szyszko 2010, Tomaszewski 2017a, 2017b, Duszkiewicz 2017), nie mogą mieć wpływu na planowanie i prowadzenie gospodarki leśnej i ochronę przyrodniczego dziedzictwa, ani stanowić uzasadnienia podejmowanych w tym zakresie decyzji.
- 35. Komu powinna podlegać gospodarka leśna? –** Ewidentna sprzeczność postulatów dotyczyła jedynie zagadnienia optymalnej administracyjnej podległości służby leśnej. Dwie osoby wskazywały, że ponieważ zasadniczym deklarowanym celem leśników i PGL LP (głównym sposobem użytkowania) oraz w praktyce dominującym kierunkiem działania jest uprawa lasu i pozyskiwanie z niej plonu (przede wszystkim drewna), powinno ono podlegać ministrowi właściwemu ds. rolnictwa. Zadania związane z ochroną przyrody w lasach należy przekazać innej służbie lub organom, podległym ministrowi właściwemu do spraw środowiska. Służba ta (lub organy) miałyby pełnić także funkcje kontrolne w stosunku do działalności gospodarczej prowadzonej przez leśników (rolników lasu). Środki na działalność związaną z ochroną przyrody prowadzoną przez tę służbę należałoby czerpać z dochodów z działalności leśnej, przekazywanej przez PGL LP do Skarbu Państwa. Kilka innych osób postulowało przeciwnie – zdecydowane zwiększenie kontroli ministra właściwego ds. środowiska nad podległym mu PGL LP. Jeden respondent wskazywał, że obecnie Ministerstwo Środowiska, podobnie jak ministerstwa właściwe ds. rolnictwa czy gospodarki, zajmuje się przede wszystkim zapewnieniem maksymalizacji dochodów Skarbu Państwa z użytkowania zasobów środowiska, a departamenty „ochronne” są marginalizowane i nie mają wystarczającej siły przebicia w konkurencji z departamentami „eksploatacyjnymi”. Dlatego postulował przeniesienie ochrony przyrody, wraz z nadzorem nad gospodarowaniem w lasach państwowych, do ministerstwa właściwego ds. ochrony narodowego dziedzictwa (zajmującego się także zachowaniem dóbr kultury).

PODSUMOWANIE

Powyższe zestawienie zawiera zsumowanie, a w niektórych przypadkach „uśrednienie” postulatów zgłaszanych w ramach nieformalnej ankiety, oraz streszczenia towarzyszących im uzasadnień. Z pewnością nie jest to pełna lista postulatów ze strony środowisk przyrodniczych, dotyczących zmian w polskiej gospodarce leśnej. Wiele dodatkowych propozycji można znaleźć w różnorodnych publikacjach (np. Wilk 2014, Cyglicki i in. 2016, Pawlaczyk 2016, Wesołowski i in. 2016, 2018, Wesołowski i Żmihorski 2018, Żmihorski i in. 2018). Były także formułowane podczas spotkań PGL LP z przedstawicielami organizacji społecznych (np. Skawiński 2014) czy zgłaszane podczas tegorocznych konsultacji projektu krajowych standardów FSC. Nie jest to także lista usystematyzowana, przedyskutowana przez środowisko czy w jakkolwiek sposób zaakceptowana. Stanowi jednak dość reprezentatywny obraz obecnych obaw i oczekiwań ze strony polskich przyrodników i organizacji zajmujących się ochroną przyrody. Ukazuje także, jaki obraz gospodarki leśnej i leśnictwa jawi się obecnie znacznej części społeczeństwa.

Zwraca uwagę, że wśród przesłanych przez respondentów dezyderatów prawie nie ma postulatów zdecydowanie sprzecznych. Poszczególne osoby różne oczekiwania uważają za ważniejsze lub mniej istotne (co zwykle odzwierciedla ich pola specjalności), a zgłaszane propozycje różniły się często w szczegółach czy nieco odmiennej argumentacji. Taka znacząca zgodność, przy dużej różnorodności i pełnej wzajemnej niezależności ankietowanych organizacji i osób, może być efektem szerokiej dyskusji społecznej, jaka miała miejsce w ostatnich latach wokół gospodarki leśnej prowadzonej np. w puszczach Białowieskiej i Karpackiej. Przyczyniła się ona do względnego ujednoczenia stanowiska naturalnie zatomizowanego środowiska.

Przedstawione oczekiwania są powiązane z gospodarką leśną, jednak nie są kierowane wyłącznie do leśników. Realizacja znacznej części z nich wymagałaby zasadniczych zmian w prawie (ustawach i rozporządzeniach). Jednak część z nich jest możliwa do uwzględnienia w praktyce gospodarki leśnej także przy obecnych przepisach. Niektóre zostaną zapewne uznane za mało realne (warto się zastanowić – z jakiego powodu i czy jest on naprawdę nadrzędny) czy merytorycznie kontrowersyjne. Inne są już realizowane w znacznej części polskich lasów i być może wymagają jedynie pełniejszej czy bardziej konsekwentnej implementacji.

Ludzkość stoi w obliczu dramatycznych, negatywnych zmian w środowisku, w tym klimatycznych i przyrodniczych. Jesteśmy nie tylko ich świadkami i ofiarami, ale niestety także powodem. Przyczynia się do nich między innymi nasze ciągłe dążenie do gospodarczego „rozwoju” oraz instynktowny opór przed zmianą utartych sposobów działania. Polskie lasy – między innymi dzięki pracy (i współpracy) pokoleń leśników i przyrodników, ale i na skutek uwarunkowań geograficznych, historycznych i politycznych – wciąż stanowią ostoję wielu przyrodniczych skarbów. Zasobność tego skarbcza niestety wciąż topnieje. Nie mierzy się jej bowiem w „metrach sześciennych stojących na pniu” czy „pogłowiu zwierzyny”, lecz w stanie zachowania siedlisk, liczbie rodzimych gatunków i kondycji ich populacji, funkcjonalności powiązań ekologicznych i przestrzennych... Stoimy przed wielkim wyzwaniem. Musimy przełamać niechęć do modyfikacji postępowania i zmienić wiele paradygmatów. Stała ewolucja sposobów gospodarowania w lasach nie może być jedynie wynikiem wzrostu „zapotrzebowania na surowic” i rozwoju technik jego uprawy i pozyskania. Dostosowanie do zmian klimatu, w tym ich ograniczanie i łagodzenie skutków, a także zachowanie przyrodniczego dziedzictwa i rozwój innych pozaprodukcyjnych funkcji lasu, powinny wręcz zacząć dominować wśród celów gospodarki leśnej.

Aby zwiększyć szansę na sprostanie wyzwaniom stojącym obecnie przed polskimi lasami i Lasami, konieczne jest pilne przywrócenie współpracy i budowa od nowa zaufania między silnie skonfliktowanymi w ostatnich latach środowiskami leśników i przyrodników. Konstrukttywne podejście do wzajemnych oczekiwań może być pierwszym krokiem w tym kierunku.

LITERATURA

- Cyglicki R., Bohdan E. 2016. Cała Puszcza parkiem narodowym – raport z monitoringu ochrony Puszczy Białowieskiej. Greenpeace Polska, Fundacja Dzika Polska: 37 ss., http://kochampuszcze.pl/patrole/Raport_Patrole_Lesne.pdf.
- Duszkiewicz T. 2017. Pseudoekolodzy walczą z człowiekiem. Błędna kwalifikacja Puszczy Białowieskiej przez UNESCO. Wnet.fm 28.07.2017: <https://wnet.fm/2017/07/28/ksiadz-duszkiewicz-pseudoekolodzy-faszysci-walczą-człowiekiem-bledna-kwalifikacja-unesco-puszczy-bialowieskiej>.
- Jurszo R. 2018. Lasy Państwowe grożą procesem znanemu fotografowi. Jego opinie o gospodarce leśnej uznają za zniesławienie. OKO.press: <https://oko.press/nie-jest-prawda-ze-gospodarka-lesna-jest-jak-ideologia-nazistowska-lasy-chca-sprostowania-od-znanego-fotografa>.
- PAP. 2017. Blisko 70 spraw o ukaranie protestujących w Puszczy Białowieskiej. Za: Gazeta Prawna 12.12.2018: <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1091525>.
- PAP. 2018. Aktywiści niewinni, bo nie było skutecznego zakazu wstępu do puszczy. Za: Gazeta Prawna 08.11.2018: <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1339510>.
- Pawlaczyk P., Bohdan A., Grzegorz A. 2016. Próba oceny zarządzania najcenniejszymi lasami w Polsce. Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Oddział Podlaski. Białystok: 94 ss., http://www.kp.org.pl/pdf/raport_zarządzanie_lasami_2016.pdf.
- Skawiński P. 2014. Leśny Hyde Park – rejestr obszarów współpracy i konfliktów do rozwiązania. Główne tezy wygłaszane podczas dyskusji. Nagórzyce. Manuskrypt: 2 ss.
- Szyszko J. 2010. Lasy jak perła w koronie. Nasz Dziennik 284 (3910): <http://ekorozwoj.pl/2017/06/09/lasy-jak-perla-w-koronie>.
- Tomaszewski K. 2017a. Leśnictwo dla polskiej wsi. Przemówienie na konferencji „Jeszcze Polska nie zginęła – wieś”. Radio Maryja 15.05.2017: <https://www.youtube.com/watch?v=9u-Tf1NDZL0>.
- Tomaszewski K. 2017b. Przemówienie podczas odsłonięcia pomnika Inki. Narewka 11.06.2017. Telewizja Republika: <https://www.youtube.com/watch?v=oEtnoVT-meE>.
- Wesołowski T., Gutowski J.M., Jaroszewicz B., Kowalczyk R., Niedziałkowski K., Rok J., Wójcik J.M. 2018. Park Narodowy Puszczy Białowieskiej – ochrona przyrody i rozwój lokalnych społeczności. www.forestbiology.org, Article 2: 1-28. http://www.forestbiology.org/articles/FB_05.pdf?i=5c136637b03b0.
- Wesołowski T., Kujawa A., Bobiec A., Bohdan A., Buchholz L., Chylarecki P., Engel J., Falkowski M., Gutowski J.M., Jaroszewicz B., Nowak S., Orczewska A., Mysłajek R.W., Walankiewicz W. 2016. Spór o przyszłość Puszczy Białowieskiej: mity i fakty. Głos w dyskusji. Chrońmy Przyr. Ojcz. 72 (2): 83–99, <https://www.researchgate.net/publication/303475844>.

Wesołowski T., Żmihorski M. 2018. Lasy po huraganach: uczmy się na błędach. www.forestbiology.org (2018), Article 1:1-7, <https://www.researchgate.net/publication/323457108>.

Wilk T., Pawlaczyk P., Bobrek R. 2014. Przyrodnicze podstawy gospodarki leśnej w Karpatach OTOPI. Marki: 40 ss., <https://www.wwf.pl/sites/default/files/2017-07/Przyrodnicze%20podstawy%20gospodarki%20le%C5%9Bnej%20w%20Karpatach.pdf>.

Żmihorski M., Chylarecki P., Orczewska A., Wesołowski T. 2018. Nasadzenia - dlaczego szkodzą Puszczy Białowieskiej: https://www.researchgate.net/publication/324248274_Nasadzenia_-_dlaczego_szkodza_Puszczy_Bialowieskiej.

Andrzej Kepel

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”, ul. Stolarska 7/3, 60-788 Poznań, andrzej@salamandra.org.pl

Referat z sesji naukowej pt.: "Wielofunkcyjna gospodarka leśna wobec oczekiwań przemysłu drzewnego i ochrony przyrody" z okazji 119 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Leśnego w DarłóWku, 12-14.09.2019.